

Bartosz Haduch
Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego
Łukasz Marjański
Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie

Metropol Parasol w Sewilli

Streszczenie

Celem artykułu jest ukazanie historii i szerszego kontekstu wyjątkowej realizacji architektonicznej – wielofunkcyjnego kompleksu Metropol Parasol (architekt: Jürgen Mayer H.) w hiszpańskiej Sewilli oraz jej wpływu na bliższe i dalsze otoczenie. Prezentowane założenie, umiejętnie łączące funkcje miastotwórcze z wysokiej jakości przestrzenią publiczną, stanowi ciekawą ilustrację nowych trendów w projektowaniu architektonicznym na początku XXI wieku (z uwzględnieniem architektury parametrycznej). Realizacja ta jest analizowana w kontekście lokalnym i globalnym, z nakreśleniem tła historycznego. Prezentowany materiał i wyniki badań mogą być punktem wyjścia dla dalszych opracowań dotyczących projektowania w historycznej tkance urbanistycznej.

Słowa kluczowe: architektura, urbanistyka, przestrzeń publiczna, plac miejski, punkt widokowy, punkt orientacyjny, kontekst historyczny, archeologia, technologia, projektowanie komputerowe, parametryka, drewno, beton, szkło, ornament, efekt Bilbao, architektura hiszpańska.

Wstęp

Przez ostatnie dwie dekady Hiszpania była jednym z największych i najciekawszych placów budowy w Europie. Kolejne miasta prześcigały się w stosowaniu radykalnych eksperymentów architektonicznych, konsekwentnie podążając szlakiem wytyczonym przez Bilbao i tamtejsze Muzeum Guggenheima¹. Glo-

¹ Przy okazji warto wspomnieć o genezie architektonicznej „rewolucji” u schyłku XX wieku. W Hiszpanii miało miejsce jedno z ważniejszych zjawisk we współczesnej architekturze, nazwane mianem tzw. efektu Bilbao. Termin ten dotyczy Muzeum Guggenheima w Bilbao autorstwa Franka O. Gehry’ego i oddziaływania jego awangardowej architektury na wielu płaszczyznach – od skali urbanistycznej miasta po skalę regionalną, a nawet globalną. Radykalna wizja Gehry’ego zdobyła poklask krytyków i widzów, trafiając jednocześnie do przewodników turystycznych i na pocztówki. Takie działanie zrodziło globalne zapotrzebowanie na spektakularną, ikoniczną architekturę i napędziło kariery wielu tzw. *starchitects*. Sukces Muzeum Guggenheima w Bilbao (określanego mianem prekursora tzw. „nowego baroku”) spowodował lawinę realizacji obiektów o wyrafinowanych rzeźbiarskich formach na całym świecie i udowodnił, że architektura, często określana mianem „wirtualnej”, może doskonale działać (w nie zawsze przewidywalny sposób) w rzeczywistości. Projekty podobne w założeniach do Muzeum Guggenheima w Bilbao wzbudziły dyskusję czy architektura nie pełni zbyt dominującej funkcji wobec obiektów, które powinna eksponować, magazynować i konserwować dla przyszłych pokoleń. Architektura jako tło dla sztuki czy też jako równoprawny, a czasem konkurencyjny element

balny kryzys finansowy w ostatnich latach drastycznie zweryfikował jednak skalę i rozmach nowych projektów (Haduch, Haduch 2012). Obok wciąż powstającego Miasta Kultury Galicji w Santiago de Compostela, sewilski Metropol Parasol Jürgena Mayera to prawdopodobnie jeden z ostatnich reprezentantów epoki hiszpańskich ikon architektonicznych.

Sewilla – miasto Carmen, Don Juana, Kolumba i Velázquez, kolebka flamenco, tapas i tauromachii. „Kto jej nie zobaczył na własne oczy, ten nie widział cudu” – zwykli mawiać dumni mieszkańcy i liczni turyści. Zważywszy na bogactwo jej zabytków i historii nie ma w tym stwierdzeniu zbytnej przesady. Stolica Andaluzji może poszczycić się m.in. najpotężniejszą gotycką katedrą świata, najstarszą królewską rezydencją Europy (Real Alcázar), największym archiwum dotyczącym podbojów kolonialnych (Archivo de Indias), czy też okazałym placem Plaza de España (filmowym plenerem epizodu *Gwiezdnych Wojen* George’a Lucasa). W konserwatywnej Sewilli przywiązanie do tradycji objawia się także w kultywowaniu lokalnych zwyczajów, jak uroczyste procesje w Wielkim Tygodniu (Semana Santa) czy kolorowa fiesta Feria de Abril. W przeciwieństwie do Madrytu, Barcelony czy Walencji czwarta metropolia Hiszpanii jest raczej oporna na zmiany i stanowi niełatwy kontekst dla współczesnych architektów. Widoczne jest to szczególnie w historycznym centrum miasta. Niemal każdy przejaw nowoczesności (zwłaszcza w architekturze) budzi dyskusje, polemiki, kontrowersje, a czasem nawet opór społeczny. Wystarczy choćby wspomnieć wstrzymaną budowę biblioteki uniwersyteckiej autorstwa Zahy Hadid, konflikt wokół realizacji wieżowca Torre Cajasol Césara Pelli, rezygnację z ambitnych projektów Normana Fostera i Jeana Nouvela czy wyburzenie niektórych pawilonów pozostałych po wystawie światowej EXPO z 1992 roku. To ostatnie wydarzenie było zresztą bodaj ostatnią dużą falą modernizacji w mieście. Sytuację tę postanowił zmienić prezydent miasta Alfredo Sánchez Monteseirín inicjując w latach 1999-2011 wiele inwestycji publicznych, m.in.: stworzenie systemu wypożyczania rowerów Sevici, budowę metra i szybkiego tramwaju czy peatonalizację wielu obszarów miasta. Ukoronowaniem jego działań miało być nowe zagospodarowanie placu Plaza de la Encarnación.

(Nowe) serce miasta

Plaza de la Encarnación leży niemal w geometrycznym środku historycznego centrum Sewilli, w miejscu dawnego rzymskiego forum na skrzyżowaniu osi *cardo* i *decumanus*. W XVII wieku w tym miejscu zlokalizowano ogólnodostępne źródło wody pitnej dla mieszkańców. Później powstał tu klasztor sióstr Augustianek – Convento de la Encarnación, od którego pochodzi również nazwa placu. Konwent został zburzony w 1810 roku, a nieco później przestrzeń Plaza

ekspozycji? Oto pytania, przed jakimi zostały postawione nowe instytucje kulturalne na początku XXI wieku.

de la Encarnación zajęły stragany targowe (w 1948 roku częściowo rozebrane, a w 1973 roku zlikwidowane ze względu na zły stan techniczny). Targ przeniesiono do tymczasowego budynku w północno-wschodnim narożniku, a pusty plac do połowy lat 90. służył jako prowizoryczny parking. Przez niemal cztery ostatnie dekady miejsce to było jedynym niezagospodarowanym terenem o tak dużej skali w gęstej tkance starego miasta. Kiedy zapadła decyzja o budowie parkingu podziemnego w tej lokalizacji, podczas prac archeologicznych odkryto ruiny z czasów rzymskich. Cenne znaleziska zmobilizowały władze miasta do zorganizowania międzynarodowego konkursu na rewitalizację placu i ekspozycję wykopalisk. W 2004 roku pierwszą nagrodę otrzymała mało jeszcze wówczas znana pracownia młodego architekta z Berlina – Jürgena Hermanna Mayera². Odważna wizja zatytułowana *Metropol Parasol* w opinii jury stwarzała największą szansę na stworzenie nowej ikony w sercu miasta i rewitalizację okolicy. Realizacja kompleksu zajęła prawie sześć lat, od czerwca 2005 do marca 2011 roku. W międzyczasie berlińskie biuro Mayera (założone w 1996 roku) rozrosło się do osiemnastu osób, jego prace trafiły m.in. do kolekcji nowojorskiego muzeum MoMA, stały się też przedmiotem rozmaitych opracowań, publikacji, wystaw, a nawet reportażu słynnego niemieckiego reżysera – Wernera Herzoga. Wielowątkową twórczość Mayera krytycy zaczęli określać mianem „rokoka XXI wieku”³ – skrzyżowania architektury, komunikacji i nowych technologii. Architekt po 2005 roku zaczął realizować kolejne projekty nie tylko w rodzinnych Niemczech (m.in. biurowiec An der Alster 1 w Hamburgu, willa Dupli. casa w Benningen am Neckar, stołówka uniwersytecka w Karlsruhe), ale i Danii (rozbudowa centrum nauki Danfoss Universe w Nordborg), Belgii (kompleks sądowy w Hasselt), Polsce (hotel Park Inn w Krakowie), a nawet odległej Gruzji (lotnisko w Mestii, posterunek graniczny w Sarpi) (Teyssot, Ricco, Miljacki, 2015). Pośród tych różnorodnych realizacji Metropol Parasol pełni jednak rolę szczególną ze względu na prestiżową lokalizację, skalę i rozmach projektu.

Parasol

Spektakularna struktura kompleksu Metropol Parasol (o imponujących wymiarach 150 na 70 metrów) to obecnie największa konstrukcja z drewna klejonego na świecie. Przy jej projektowaniu Mayer inspirował się lokalnym kontekstem: sklepieniami krzyżowymi sewilskiej katedry, rozłożystymi koronami figowców na pobliskim placu Cristo de Burgos, ale też przykładami miejscowego rękodziela, jak misternie zdobione drewniane sufity kasetonowe czy stiukowe dekoracje architektury stylu *mudejar*⁴, np. w Casa de Pilatos czy

² <http://jmayerh.de> [dostęp: 15.09.2017]

³ W nawiązaniu do bogato zdobionego nurtu stylistycznego z XVIII wieku.

⁴ Zapoczątkowany w XII wieku styl łączący elementy architektury arabskiej i chrześcijańskiej.

Real Alcázar. Mieszkańcy Sewilli dla odmiany porównują ażurową strukturę do gigantycznych gofrów lub... grzybów (po hiszpańsku – Setas, obiekt zresztą funkcjonuje pod nazwą Setas de Sevilla⁵). Tytułowy „parasol” miał ilustrować koncepcję zacieniania przestrzeni, co można również uznać za nawiązanie do tymczasowych form przekrycia wąskich uliczek w centrum miasta za pomocą rozmaitych lekkich materiałów i tkanin. Wygenerowaną komputerowo, biomorficzną formę zadaszienia można też uznać za zapowiedź modnego obecnie nurtu tzw. architektury parametrycznej.

Ilustracja 1. Widok kompleksu Metropol Parasol od strony wschodniej

Źródło: Bartosz Haduch.

Bryłę obiektu definiuje sześć organicznie ukształtowanych kolumn (o wysokościach od 26 do 30 metrów), podtrzymujących płynną formę zadaszienia. Obłe betonowe trzony konstrukcyjne zawierają windy, ewakuacyjne klatki schodowe i szachty instalacyjne. Całość pokrywa trójwymiarowa ażurowa struktura z mikrolaminowanego drewna pokrytego warstwą poliuretanu. Materiał o odpowiednich parametrach i z ekologicznymi certyfikatami sprowadzono z odległej Finlandii (z lasów o wysokim wskaźniku szybkiej regeneracji), zaś proces jego cięcia odbywał się w Niemczech (w firmie Finnforest-Merk z Aichach). Każdy z trzech tysięcy nieregularnych elementów o długości od 1,5 m do 16 m wykonywany był indywidualnie, przy pomocy cyfrowych wycinarek idealnie odwzorowujących skomplikowane geometryczne kształty. Prostokątną siatkę przecinających się drewnianych belek oparto na module 1,5 m x 1,5 m. Złożoną konstrukcję ustabilizowano stalowymi stężeniami i cięgnami. Ze względu na

⁵ <http://setasdesevilla.com> [dostęp: 15.09.2017]

ekstremalny klimat Andaluzji na potrzeby inwestycji opracowano nawet specjalny klej do drewna, wytrzymujący temperatury sięgające 70 stopni Celsjusza (Sewilla to jedno z najcieplejszych miast Europy, gdzie temperatury dochodzą latem do 50°C, co przekracza możliwości standardowych klejów dostępnych na rynku). Według projektantów, struktura, oprócz zapewnienia ochrony przed nadmiernym nasłonecznieniem, stanowi skuteczną barierę akustyczną, pomaga też regulować wilgotność, temperaturę, a nawet emisję CO₂. Kompleks iluminowany jest w nocy energooszczędnym oświetleniem LED, niestety, w modnej ostatnio zmiennej i jaskrawej kolorystyce, co w tym konkretnym przypadku stanowi zabieg zupełnie zbyt techniczny. Odstraszanie gołębi odbywa się w nieco mniej zaawansowany sposób, raczej w stylu low-tech – tą kwestią zajmuje się sokół, wypożyczony w tym celu jeszcze w trakcie budowy obiektu.

Ilustracja 2. Widok zadaszonego placu Plaza Mayor

Źródło: jak w ilustracji 1.

Realizacja tak skomplikowanego projektu wymagała zaangażowania międzynarodowej ekipy specjalistów: architektów i naukowców z Niemiec (testy i symulacje komputerowe w Fraunhofer WKL oraz MPA Universität Stuttgart), konstruktorów z Wielkiej Brytanii (ARUP) i wykonawców z Hiszpanii (Sacyr). Na jednym z etapów prac stwierdzono nawet, że projekt nie jest możliwy do wykonania ze względu na brak odpowiednich technologii, po czym konsekwentnie przekładano termin ukończenia prac (pierwotnie miał to być kwiecień 2007). Czas realizacji przedłużał się wprost proporcjonalnie do powiększającego się

budżetu inwestycji, który finalnie podobno przekroczył 90 milionów euro. Oficjalne otwarcie kompleksu miało miejsce 27 marca 2011 roku (zapewne nieprzypadkowo tuż przed wyborami samorządowymi w Hiszpanii), natomiast prace wykończeniowe trwały jeszcze przez kolejne dwa miesiące. Architektura, nie pierwszy i nie ostatni raz, stała się częścią rozgrywek politycznych.

Od antyku po rokoko XXI wieku

Metropol Parasol to w dużym stopniu projekt urbanistyczny, działający na wielu płaszczyznach, łączący różne funkcje, epoki, wątki i inspiracje. Mayer oprócz budynku, ogólnodostępnego placu i tytułowego „parasola”, zaprojektował również najbliższe otoczenie w postaci skwerów z małą architekturą, zieleńią i zraszaczami nawilżającymi powietrze. Rozległe przestrzenie publiczne na różnych poziomach założenia błyskawicznie wypełniły się tłumami Hiszpanów, tak chętnie spędzającymi czas na świeżym powietrzu.

Podziemną kondygnację kompleksu zajmuje muzeum archeologiczne Antiquarium eksponujące ruiny z czasów Rzymian, Wizygotów i Almohadów. Szczególną uwagę zwracają tu zachowane i pieczołowicie odrestaurowane antyczne mozaiki oraz prezentowany w osobnej gablocie złoty fenicki skarb Carambolo. Muzeum mieści ponadto salę bankietową, przestrzeń audiowizualną, centrum dokumentacji, pomieszczenia biurowe oraz sklep z pamiątkami. Całość ekspozycji (4500 m²) w dyskretny sposób zaaranżował lokalny architekt Felipe Palomino González (znany m.in. ze współpracy z Emilio Ambaszem przy projekcie Casa de Retiro Espiritual).

Na parterze, nawiązując do historii miejsca, zlokalizowano targ spożywczy z ponad czterdziestoma stoiskami, restauracje i bary (dostępne również z zewnątrz) oraz pasaż handlowy. Tradycyjna feeria barw i zapachów w połączeniu z nowoczesną strukturą zewnętrzną kompleksu sprawia tu jednak nieco surrealistyczne wrażenie.

Na kolejnym poziomie utworzono obszerny plac miejski Plaza Mayor, dostępny od strony Calle Imagen za pomocą monumentalnych schodów (tradycyjnych i ruchomych). Zadaszona spektakularną strukturą przestrzeń publiczna ma być wykorzystywana do organizacji różnego rodzaju imprez masowych, targów czy koncertów, a może nawet procesji religijnych w ramach Wielkiego Tygodnia. Plac zdążył już „wzbogacić się” o napis z tradycyjnych płytek ceramicznych *azulejos*, przestylizowane donice i nieco kiczowaty plac zabaw dla dzieci, co zapewne stało się już bez jakichkolwiek konsultacji z architektem.

Ponad Plaza Mayor, na wysokości 22 metrów zlokalizowano luksusową restaurację Gastromium (800 m²) serwującą dania kuchni lokalnej i międzynarodowej. Lokal, wtopiony niejako w ażurową strukturę dachu, dostępny jest za pomocą wind i schodów ukrytych w trzonach konstrukcyjnych. Dopełnieniem oferty restauracji, (a może raczej głównym punktem, oprócz wyśmien-

tego menu) jest możliwość spaceru po wielopoziomowej panoramicznej kładce widokowej na dachu. Rozwiązanie to może stanowić nawiązanie do rozposzechnionej na Półwyspie Iberyjskim tradycji platform obserwacyjnych tzw. miradorów. Ogólnodostępny dach jest jakby przedłużeniem zlokalizowanego niżej placu Plaza Mayor, oferując jednocześnie niezwykle widok kolażu pofalowanej ażurowej struktury z zabytkami Sewilli. To panorama łącząca „rokoko XXI wieku” z bogactwem i różnorodnością historii.

Ilustracja 3. Ścieżka widokowa na dachu budynku

Źródło: jak w ilustracji 1.

Hiszpańska rewolucja

Metropol Parasol budzi skrajne emocje, chyba nikogo nie pozostawiając obojętnym. Konserwatywni mieszkańcy Sewilli negują jego awangardową, radykalną formę w historycznym kontekście, podkreślając absurd wydawania milionów euro na tego typu obiekt w dobie głębokiego kryzysu. Inni zachwalają jakość przestrzeni publicznej, proces stopniowej rewitalizacji okolicy i wielofunkcyjność budynku. Rzesze turystów zbaczają nieco z polecanych przez przewodniki szlaków, po to by zobaczyć i sfotografować nową ikonę Sewilli. Z kolei krytycy architektury wychwalają nowatorskie rozwiązania formalne, technologiczne i materiałowe.

Metropol Parasol w licznych publikacjach i reportażach określany jest mianem projektu rewolucyjnego. Te słowa nabrały nowego znaczenia w maju 2011

roku, kiedy tłumy młodych Hiszpanów wyszły na ulicę, by wyrazić swoje niezadowolenie z sytuacji gospodarczo-politycznej kraju. Protestujący, w przeddzień wyborów samorządowych, na miejsce masowych demonstracji w Sewilli wybrali właśnie Metropol Parasol. Młodzież w spontaniczny i zupełnie zaskakujący sposób zagarnęła przestrzeń publiczną kompleksu, uwidoczniając jednocześnie jej olbrzymi potencjał. Ogólnodostępna sieć Internetu bezprzewodowego była wykorzystywana do rozpowszechniania informacji i organizowania się na portalach społecznościowych. Monumentalne schody przy Calle Imagen służyły jako widownia i swoisty „Hyde Park”. Okoliczne bary tapas i restauracje dostarczały żywność protestującym, a zadaszone zakamarki przy słupach konstrukcyjnych posłużyły jako prowizoryczne miejsca noclegowe. Na ścianach pojawiły się rysowane ręcznie mapki definiujące nowy schemat funkcjonalny placu.

Młodzi ludzie nazwali te wydarzenia, być może nieco na wyrost, „hiszpańską rewolucją”, doszukując się analogii z ruchami społecznymi z roku 1968. Partia rządząca przegrała wybory, a Metropol Parasol – ikona, pomnik nowoczesności i manifest potęgi polityczno-ekonomicznej paradoksalnie okazał się symbolem zmian. Przestrzeń publiczna i architektoniczna zostały zdefiniowane na nowo, w sposób o jakim zapewne nie śniło się inwestorom, politykom, ani architektom.

Bibliografia

- Urbach H., Steingraber C., (2009), *J. Mayer H.*, Hatje Cantz Verlag, Ostfildern.
- Teyssoit G., Ricco J.P., Miljacki A., (2015), *J. Mayer H. – could should would*, Hatje Cantz Verlag, Ostfildern.
- Mayer H.J. (2011), *Metropol Parasol*, Hatje Cantz Verlag, Ostfildern.
- Mayer H.J. (2011), *A. WAY*, Trademark Publishing, Frankfurt.
- Mayer H.J. (2010), *Wirrwarr*, Hatje Cantz Verlag, Ostfildern.
- Mayer H.J., Bhatia N. (2010), *Arium. Weather + Architecture*, Hatje Cantz Verlag, Ostfildern.
- Mayer H. J. (2010), *RE. FLECS*, Druckerei Elsholtz, Wedding.
- Haduch B., Haduch M. (2012), *Architectourism 01 – Hiszpania*, Zoco, Kraków.
- Ardagh J., Baird D. (2005), *Hiszpania*, Hachette Livre Polska, Warszawa.
- Fernández-Galiano L. (2005), *AV Monografías. Herzog & de Meuron 2000-2005*, No. 114, Arquitectura Viva, Madryt.
- Koolhaas R. (2004), *Content. Triumph of Realization OMA/AMO*, Taschen, Kolonia.
- Koolhaas R., Mau B. (1997), *S, M, L, XL*, O.M.A., 010 Publishers, Rotterdam.
- Marquez Cecilia F., Levene R. (2006), *Herzog & de Meuron 2002-2006. The Monumental and the Intimate*, El Croquis 129/130, El Croquis, Madryt.
- Poprzęcka M. (1996), *Sztuka Świata*, Tom 9, Arkady, Warszawa.

Ursprung P. (2005), *Herzog & de Meuron. Natural History*, Canadian Centre for Architecture i Lars Müller Publishers, Baden.

Van Berkel B., Bos C. (1999), *Move (1. Imagination 2. Techniques 3. Effects)*, UN Studio & Goose Press, Amsterdam.

Metropol Parasol in Seville

Summary

The main goal of the article is a presentation of the history and broader context of a unique architectural realisation – the multifunctional complex of Metropol Parasol in Spanish Seville (architect: Jürgen Mayer H.) and its impact on the surrounding space. The presented case skilfully connects city-forming functions with high-quality public space, and it may be treated as a fine example of new architectural trends at the beginning of the 21st century (including parametric design). The realisation is analysed in a local, global, and historical context. The material can be a point of departure for further studies concerning architectural design in historical urban fabric.

Key words: architecture, urbanism, public space, public square, view point, landmark, historical context, archaeology, technology, digital design, parametrics, wood, concrete, glass, ornament, Bilbao effect, Spanish architecture.

Artykuł nadesłany do redakcji w październiku 2017 roku.

© All rights reserved

Afiliacja:

dr inż. arch. Bartosz Haduch

Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

Wydział Architektury i Sztuk Pięknych

ul. Gustawa Herlinga-Grudzińskiego 1

33-705 Kraków

e-mail: bartoszhaduch@hotmail.com

mgr inż. arch. Łukasz Marjański

Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie

Wydział Biotechnologii i Ogrodnictwa

Katedra Dendrologii i Architektury Krajobrazu

Al. 29 Listopada 54

31-425 Kraków

e-mail: lukmar.arch@gmail.com